

ГРЧКИТЕ ЧЕТНИЧКИ АКЦИИ ВО МАКЕДОНИЈА ВО 1896 ГОДИНА

Познато е дека митинзите одржани во Бугарија 1894 и 1895 година на кои се обвинувала турската влада за тешката положба во Македонија и се барало спроведување на чл. 23 од Берлинскиот договор и одделно акциите на вооружените чети во Македонија, летото во 1895 година испратени од „Македонскиот комитет“ во Бугарија, најдоа на силен одглас не само во европскиот печат туку и во европската дипломатија. Тие биле причина во европската дипломатија и печатот да се пишува и зборува за бугарски интереси во Македонија, за Бугарија како основен фактор од кои зависел мирот на Балканот во колку не се води доволно сметка за нејзините интереси во Македонија и слично. Од друга страна „Мелничкото востание“ ѝ овозможи на бугарската влада да го засили притисокот врз Високата Порта, која поради познатото ерменско клање, се наоѓала во неповолна ситуација и била наклонета на извесно попуштање. Во почетокот на 1896 година, како резултат на преговорите меѓу бугарската и турската влада, било издадено ираде за реформи во Македонија и Одринско.

Прогласувањето на овие реформи под притисок на бугарската влада, пред јавноста требаше да создаде впечаток дека за Македонија се грижи бугарската држава и дека, нормално, тоа го прави затоа што таа била „нејзина“ територија, факт што требало секој да го има предвид.

Четничката и целокупната политика на бугарската влада кон Македонија и резултатите од неа предизвикале бурни реагирања кај соседите на Македонија — државите Грција и Србија. Нормално, тие не можеле да бидат рамнодушни кон настаните кои биле предизвикани, покрај другото, и со цел да се признаат од меѓународната јавност бугарските аспирации кон Македонија зошто такви или слични аспирации имале и грчкото и српското кралство.

Посебно остра била реакцијата во кралството Грција. Весниците („Ефимерис“, „Акрополис“ и др.) донесувале разновидни точни и неточни вести со единствена цел: да ѝ го обрнат вниманието на грчката јавност за настаните во Македонија, на опасноста „грчка“ Македонија да биде заземена од Бугарија и слично. Врховистичката вооружена провокација во Македонија инспирирала и разни грчки шовинисти да развијат невидена пропаганда против словенството и против сите оние кои не го одобрувале и не го помагале создавањето на „голема Грција“.

Загриженоста на грчките владеачки кругови за македонските работи нашла израз и во грчкиот парламент. Еден од пратениците во парламентот истакнал дека на елинизмот во минатото му се заканувале многу опасности на Балканот, но „денешната опасност“ била поголема од претходните. Говорникот не се двоумел да ја каже вистината зошто бил „загрижен“ за судбината на Македонија. Имено, тој им одржал предавање на посланиците за Македонија како центар на Балканскиот Полуостров, плодородна и богата со минерали и кога еднаш би се довршила железопатната мрежа би била една од најзначајните земјоделски и трговски области. Откако ги истакнал желбите на Бугарите да ја освојат оваа земја, посланикот додал дека Македонија, „иако во неа не е раширен грчкиот јазик, е елинска по чувства и Грција без неа никогаш не би можела да просперира и да го реализира стариот сон“.¹⁾

Министерот за надворешни работи Скузе на тоа одговорил: „Владата е најживо возбудена од веста за обидите (бугарски б.м.) да се измени сегашната состојба на „најгрчка“ Македонија и со желба да го види одржан статус-кво, не пропушта да прави сè што може да не се наруши тој статус во полза на една нација, а на штета на правата на друга“.²⁾

Во Грција сигурно биле свесни дека акциите на врховистичките чети во Македонија далеку биле од тоа да предизвикаат некои територијални промени во интерес на Бугарија, меѓутоа за последиците од морален карактер не се сомневале. Затоа веста за барање берати за бугарски владици во Македонија била пречекана со жестока реакција. Грчката влада во една изјава доставена до големиот везир отишла дотаму што отворено застрашувала дека таа, на извесен начин, би имала право да го следи во Македонија примерот на Бугарија, ако барањата за бугарски владици би се задоволиле од страна на Високата Порта.³⁾ А во грчкиот парламент еден

¹⁾ Извештаи на италијанските конзули, Институт за национална историја — Скопје, (ИНИ) ф. к., 1/5, коп. 124.

²⁾ Исто, Со таквиот став на грчката влада официјално биле запознати и големите сили.

³⁾ Исто, коп. 116. Грчките владеачки кругови во назначувањето на нови бугарски владици во Македонија оправдано гледале најопасно загрозување на нивните созда-

посланик му префрлил на министерот Скузе дека, на место платонски изјави, повеќе би сакал да чуе едно соопштение на министерот на морнарицата, дека во случај на вест за одобрување на владичките берати, грчката ескадра ќе се упати во поддршка на правата на „загрозените Грци“. ⁴⁾

Во Атина во август бил одржан и митинг во знак на протест на кој, ако се судело по пишувањето на атинските весници, би требало да се заклучи дека цела Атина зела учество. Меѓутоа, во таа демонстрација зеле учество стотина души на кои некој си Генадис им зборувал за „светата престолнина“ (Цариград, б.м.) на елинизмот која претстои да падне во рацете на Русите, „најопасни непријатели на Грците“, за опасноста која ѝ престои на Македонија од акциите на Бугарите и во тој смисол била донесена резолуција. ⁵⁾

Целокупната антисловенска и антитурска пропаганда водена преку печатот, во парламентот или преку митинзи, беше јасен знак дека одредени влијателни кругови на грчкото капиталистичко општество, одделно на армијата, вршат психолошка-политичка подготовка за употреба на такви методи во манифестирањето на своите завојувачки претензии кон Македонија какава што употребувала бугарската буржоазија. Веќе, според кажувањето на францускиот воен аташе во Атина, во грчката армија, пред сè меѓу подофицерите од гарнизоните блиски до Македонија, се појавиле повеќе иницијативи за дезертирање со цел да се предизвика како противтежа на Бугарите грчко востание во Македонија. ⁶⁾ Сепак тоа ќе се случи во летото идната 1896 година.

Во 1896 година значаен фактор во политичкиот живот на Грција била познатата „Етники Етерија“. Формирана во пролетта 1894 година од офицери на грчката армија, до 1896 година таа прераснала во сериозна политичка сила опфаќајќи во своите редови, покрај офицери, и голем број луѓе од разни други професии. ⁷⁾ По своето влијание „Етники Етерија“ ќе се претвори држава

дени интереси во Македонија. Имено, Македонија им изгледала до кон средината на XIX век „најгрчка“ затоа што како што е познато, целокупното христијанско население било под религиозна власт на Цариградската патријаршија која била грчка и според тоа и самото население во официјалните турски документи се регистрирало под името „урум-милет“, т. е. како „грчкото“. Со создавањето на Егзархијата и доаѓањето во Македонија на егзархиски митрополити биле создадени услови огромниот дел од христијанското население, кое во големото мнозинство било словенско, македонско, да ја напушти грчката црква и да ја признае бугарската — како словенска и според тоа поблиска. Затоа Македонија од „најгрчка“ постепено се претворувала во „најнегрчка“.

⁴⁾ Исто, коп. 124.

⁵⁾ Исто, стр. 197—198 (16. VIII. 1295, Атина). Генадис ја нападнал и Англија како непријателка на ширењето на Грција, а Гледстон го нарекол „целат на елинизмот“.

⁶⁾ Цитирано според Иван Катарџиев, Серскиот округ од Кресненското востание до Младотурската револуција, Скопје, 1968, стр. 125.

⁷⁾ Во пролетта 1896 година „Етники Етерија“ броела 3.185 души регрутирани

во држава и со своите акции ќе ја вовлече Грција во 1897 година во познатата војна со Турција, која, ако не беше енергична интервенција на „најголемиот непријател“ на грцизмот — рускиот император, турската војска ќе парадираше во Атина.

Во 1896 година се актуелизира пак критското прашање. Критските револуционери, гледајќи дека големите сили не се готови да ги задоволат нивните барања, на 7 мај 1896 година го блокирале турскиот аскер кој се наоѓал во градот Вамос и со тоа започнало востанието. На тоа турските власти одговориле со репресалии, палежи и колежи.

Во една таква ситуација кога револуционерниот пожар во Ерменија уште не беше стивнат, кога трагите на врховистичките вооружени провокации во Македонија уште не беа покриени, а не беше сигурно дека тие нема да се повторат, кога беше запален пожарот на Крит, значи, кога поради сето тоа турската влада се наоѓала во доста тешка ситуација, „Етники Етерија“ решила, по примерот на „Македонскиот комитет“ во Софија, и таа да испрати чети во Македонија.

Околу движењето на овие чети во Македонија, судирите со аскерот и целите, на времето се ширеле многу, но противречни вести. Сепак, преку нивното проучување ние сме во состојба да дадеме во основа верна слика на тие настани.

Главнината од четите, која од Грција навлегла во јужниот дел на Македонија, се поделила на три чети. При првиот судир, аскерот кој ги прогонувал бил изненаден и поражен давајќи неколку жртви дури и пленници. Главниот дел на грчката чета на чело со Бруфа, откако се ослободил од првата опсада се упатил кон мариовските планини — на границата меѓу Битолскиот и Солунскиот вилает, меѓу Воден и Караферија, недалеку од железопатната линија каде турската војска пак го заобиколила.

Во решавачкиот судир меѓу четата на Бруфа и аскерот Грците изгубиле 5 души, 4 ранети и еден заробен а целата чета речиси била разбиена, додека загубите на Турците биле значајни, но се состоеле повеќе во исчезнати отколку во жртви.⁸⁾

Според други податоци⁹⁾ во турската територија (Македонија) навлегле четири чети: првата во Берско се поделила на две одделенија кои се упатиле кон Негушко, Острово, Леринско, Мариовско, Демир-Капија; втората чета во Кожанско се поделила исто

од офицерскиот кор, свештенството од светот на интелектуалците и трговците. Т. К. 'Ασπρέα, Πολιτική Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, Τόμος Β, "Εκδόσεις Β, стр. 218.

⁸⁾ Архив на Македонија (АМ), м. ф. 446, Солун, 27 јули 1896. Се претпоставува дека исчезнале 56 војници и 1 офицер, а некои тврделе дека исчезнале дури 400 војници, што навистина е тешко за верување. Во цитираниот извештај се тврди дека на 4 ранети им биле отсечени главите и изложени во Прилеп 2 и во Кавадарци 2.

⁹⁾ Βλάχου Νκ, Τό Μακεδονικόν ὡς φάσις τοῦ Ανατολικοῦ ζιτήματος 1878—1908 ἐν 'Αθήναις, 1935, стр. 138.

така на две мали одделенија кои преку планината Вич стигнале во Невеска, Корештата и Пелистер и две помали чети кои стигнале до Серско и дури до Гевгелиско.

Што се однесува до бројот на четниците секако не е лесно да се утврди. Според некои податоци добиени во Солун, бројот на четници изнесувал 80, според други — 130, што веројатно, биле толку.¹⁰⁾ Според податоци добиени во Битола бројот на грчките андарты изнесувал од 250—350,¹¹⁾ а во Форин-офис тој број се одредувал на околу 200 души.¹²⁾

Секако, дека одредувањето на точниот број на четите и четниците не е најважно во случајов. За нас е поважно да ги констатираме целите на овие грчки вооружени провокации во Македонија и нивните последици.

Основна цел, се разбира, не беше да се разниша поредокот на султанот во овој дел од неговото царство (тоа и не можеше да се постигне со 200—250 вооружени луѓе), туку да се постигне главно она што пред една година го постигнаа бугарските владеачки кругови за себе — имено, да ѝ се даде на знаење на европската дипломатија и јавност дека таму каде што се лее грчка крв има и „грчко“ население и грчки интереси за кои треба да се води сметка и, во извесна мера, да му се парира на пропагандниот ефект постигнат од акциите на „Македонскиот комитет“ во интерес на бугаризмот. Тие свои намери грчката пропаганда јавно ги манифестираше. „Тучашните Грци, се вели во еден од цитираните извештаи од Солун, како и самите ајдути, (андарты, б.м.) не ги кријат намерите на своето движење. На нив им се чини дека Бугарите многу се нафрлиле на Македонија и дека со честите движења стекнаа во извесна мера признание на Европа и на самата Порта за својата надмоќност во Македонија. Поради тоа Грците сметаа дека е крајно време и тие да покажат дека се живи и дека имаат право над Македонија“.

Инаку, и самите андарты во Македонија се стремеле на своите акции да им дадат повеќе антибугарски отколку антитурски карактер. Така на пример, преку ослободените турски пленници тие ја прошириле веста дека не дошле да се борат против Турците туку против Бугарите кои многу се осмелиле во Македонија на грчка штета. Во таа смисла Бруфа и писмено го известил битолскиот валија¹³⁾, а и директно повикани од турските власти да го положат оружјето, андартите изјавувале дека не дошле да се борат против Турците туку против Бугарите и затоа ги молеле да им дозволат да се упатат кон северна Македонија.¹⁴⁾

¹⁰⁾ АМ, м. ф. 446, Солун, 12 јули 1896.

¹¹⁾ Исто, Битола, 15 јули 1896.

¹²⁾ Исто, Солун, 18/30 јули 1896.

¹³⁾ Исто, Солун, 27 јули 1896.

¹⁴⁾ Влаху, ц. д. стр. 139—140,

Штом Грците националисти изјавувале дека сакале да се борат против Бугарите нема причини да не им се верува, но изјавите со кои требало да ги уверат властите дека исклучиво дошле за тоа, повеќе личеле на пропаганден маневар и начин што полесно да се извлечат од ситуацијата во која се нашле, отколку на реална можност да ги реализираат тие зијави. Објективно земено, навлегувањето на грчките чети во Македонија беше управено против моралниот престиж на Турската империја¹⁵⁾ за рушење на нејзиниот авторитет и значеше на воен план директна поткрепа на Критското востание. Дека тоа било така зборува фактот што Високата Порта морала да мобилизира 8—12 баталјони¹⁶⁾ и да ги држи во граничниот дел кон Грција, наместо да ги засили загрозените гарнизони на Крит.

„Етники Етерија“, праќајќи ги своите чети во Македонија очекувала дека нивните акции ќе придонесат и да се подигне моралот на „грчкиот“ елемент во Македонија кој божем, напуштен и незаштитен од турските власти, подлегнувал „на притисокот и на поткупувањето применувани од страна на бугарските пропагандни органи“¹⁷⁾.

Значи, од самото присуство на грчките чети во Македонија, па било тоа месец-два, нивните организатори можеле да имаат само полза.

Се разбира, праќањето на чети во Македонија и нивните акции предизвикале дипломатски проблеми, а грчката влада ја ставија во доста деликатна ситуација. По сè изгледа таа не само што не го одобрила праќањето на четите, туку и не знаела за тоа. Грчката влада сметала дека акциите на грчките чети во Македонија, кога сè повеќе се комплицираше критското прашање, можеле да ѝ нанесат сериозни штети на националните интереси и барала¹⁸⁾ грчките конзули во Македонија да преземат енергични мерки против таквите движења.

Независно од ставот на грчката влада, дел од атинскиот печат, пријателски настроен кон „Етники Етерија“, пренесувал вести за „фантастични борби и херојства“ на андартите во Македонија; митинзи и говори се одржувале во Атина и поголемите градови на Грција на кои се преувеличувале и се измислувале големи победи на четите против аскерот и т.н.¹⁹⁾ На 20 октомври 1896 година во сите градови на Грција се одржале панихиди за паднатите ан-

¹⁵⁾ Според еден извештај од Битола кај еден заробен грчки четник бил пронајден документ во кој стоело дека грчките чети ќе се борат против Турците и ширењето на панславизмот. (АМ, м. ф. 446, Битола, 28 јули 1896).

¹⁶⁾ Исто, Битола, 20 јуни 1896; Терапија, 26 јуни 1896.

¹⁷⁾ Влаху, ц. д., стр. 140.

¹⁸⁾ Исто, стр. 139.

¹⁹⁾ Во врска со тоа во еден извештај од Атина се вели: Кога ќе се земе поединечно секоја вест или е лажна или совршено безначајна. Најмногу се разните епизодици, но без никакви прецизности, туку само се слави херојството на востаниците и во општи фрази се зборува за некои недела што ги прават Турците, но не аргументирано (АМ, м. ф. 446, Атина, 10. IX. 1896).

дарти во Македонија, а во атинската катедрала се одржале шовинистички говори и се фрлила паролата за војна. По таков начин не само што Македонија се издигнувала во центарот на вниманието на јавноста туку се влијаело и врз јавното мнение во интерес на „Етеријата“ која, веќе излезена од анонимноста, пред очите на народот се претставувала како борец за „ослободувањето на нацијата“, за разлика од дворецот и владата на кои не можело да им се препишат такви „квалитети“.

Грчките вооружени провокации во Македонија нашле одраз и во европскиот печат.²⁰⁾ Оној дел од печатот кој ги изразува желбите на оние кругови кои моментно биле за предизвикување на безредија и тешкотии на турската влада, ширел алармантни вести за сукоби и големи порази на турската војска и успеси на андартите и слично.

Интересно е да споменеме дека големите сили не го покажале оној интерес и загриженост за грчките вооружени акции во Македонија, како што беше случај година дена порано со бугарските. Тоа најверојатно доаѓало оттаму што настаните во Крит ги сметале за најактуелни и најмногу го преокупирале нивното внимание, додека тие во Македонија изгледале периферни, зависни и поврзани со првите.

Нормално, турската влада преку својот посланик во Атина, Асим протестирала кај грчката влада за организирањето и праќањето на андартите во Македонија и добила ветување од министерот Скузе дека тоа немало повеќе да се дозволи. Меѓутоа, дури и да сакала владата на Делиџанис, не можела да го спречи праќањето на чети во Македонија, бидејќи, како што рековме, тоа го правела „Етници Етерија“, која во голема мера државниот апарат го држела во свои раце.²¹⁾

* * *

Познато е дека врховистичките чети во 1895 година не нашле поткрепа кај македонскиот народ и, колку мене ми е познато, никој од историчарите не се осмелил да докаже нешто спротивно. Уште повеќе, составени во голема мера од стари арамии и депласирани елементи — недисциплинирани, се претвориле во пљачкашки банди и со тоа уште повеќе го компромитирале своето „дело“. Сега се поставува истото прашање за грчките чети. Споменатиот грчки историчар Влахос²²⁾ зборува за „безрезервна помош“ давана

²⁰⁾ АМ, м. ф., 446, Лондон, 18 јули 1896.

²¹⁾ Подопна. Турската влада испатила остра нота до грчката влада во која се констатирало дека ветувањата на Скузе дека ќе го попречи праќањето во Македонија на „грчки разбојници“ (така Скузе ги нарекол грчките андартите) не се реализирало и се застрашувало дека „продолжувањето на таквата положба ќе биде причина за влошување на добрите грчко-турски односи“ (Γράννη Κ. Κορδάτου, *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας, τόμος τέταρτος* (1860—1900), Αθήνα, 1958,

²²⁾ Влаху, ц. д., стр. 140.

од страна на месното население на грчките чети која се гледала во олеснувањето на нивното движење и снабдувањето со храна. Таков заклучок се наложува и од фактот што грчките чети, распаднати на помали делови „успеале“ да се појават во голем дел на Македонија и, преку судири со аскерот и пропаганда, да предизвикаат впечаток за „големо“ грчко движење, за „востание“, нешто кое, се разбира, не би можело да се постигне без учество и помош на масите. Меѓутоа, и денес, кога ние ги знаеме димензиите на таа грчка вооружена провокација, останува фактот за движењето на грчките чети низ целата јужна половина на Македонија, нешто кое претпоставувало содејство од месното „грчко“ население. Но заклучокот би бил сосем поинаков кога би се знаело дека тоа движење на андартите по влегувањето на турска територија не се извршувало толку по некој однапред изготвен план туку повеќе било принудно, т.е. прогонувани од турскиот аскер тие морале да се движат главно не по своја желба и план туку едноставно во насоки кои биле диктирани од потребата за спасување. Според тоа голем дел од маршрутата на грчките чети морала да се реализира независно од ставот и содејството на месното население.

Ние не сакаме да тврдиме дека грчките чети не нашле на активна соработка кај поедини Гоци или патријаршиски фактори, па дури и кај поедини обични селани во Македонија. Меѓутоа, повеќето од нив (мислиме на Македонците — патријаршисти) тоа го правеле од материјална корист, а не од некои патриотски побуди. Имено, познато е дека грчките чети не само што биле убаво облечени²³⁾ и добро наоружани, туку биле добро снабдени и со пари.²⁴⁾ Се што купувале и сите услуги андартите ги плаќале со „суво“ злато.

Во врска со тоа во еден од пиитираните извештаи од Солун се вели и ова: „Ова движење ни најмалку не најде на одглас кај народот освен тоа што тој не ги издава лесно четничките патеки оти тие. (андартите) сè со злато плаќаат и сè што од народот земаат го плаќаат добро...“

Таквиот пасивен однос на месното население значително влијаел не само врз брзото ликвидирање на грчките чети од страна на турските власти, туку и врз ставот на дипломатските претставници во Атина кои поаѓали тоа биле наклонети да веруваат дека тие акции не можеле да имаат сериозни последици по мирот во Македонија.²⁵⁾

²³⁾ Според пишувањето на Виктор Берап, во чифликот на Расим бег (битолско) биле пронајдени од властите дваесетина Грци. „Гувернерот беше збунет од овој пронајдок. Овие Грци, со своите нови униформи, своите нови чизми, своите грахови пушки и својата комплетна опрема, би им дале на населението и на трупите прекумерно ласкава претстава за елинизмот „вели меѓу другото Берап“ (Macédoine, Paris, 1900, p. 228).

²⁴⁾ AM, м. ф. 446, Според еден извештај од Солун, андартите биле снабдени со англиска монета.

²⁵⁾ Исто, Атина, 10. IX. 1896.

На крајот да заклучиме со извесна паралела на двете вооружени провокации во Македонија — бугарската и грчката.

1. И едната и другата вооружена акција никако немала за цел и неможела да придонесе за подобрување на тешката положба на угнетеното население во Македонија. Изјавите на некои владеачки кругови во двете земји кои имале цел на четничките акции да им припишат народно-полесни цели се лишени од секаква основа. Обратно, организаторите на тие провокации имале крајно себични намери. Имено, иако тие однапред знаеле дека последиците од таквите акции можеле да бидат крајно негативни за македонското население — тие можеле да предизвикаат дури и ужасно колење на невини луѓе — велиме иако свесни за сето тоа, ги испратиле четите очекувајќи само сопствена корист — пролеаната крв и народните неволи да ја потсетат Европа на великодржавничките аспирации (бугарски и грчки) кон Македонија и да вршат притисок врз турската влада за добивање привилегии во Македонија или нешто друго.

2. Нè ни е познато дали се надевале и каква народна помош очекувале во Македонија организаторите на „востанијата“. Ако очекувале, а по сè изгледа очекувале, се излагале. И покрај тоа што врховистичките чети се прогласиле за „ослободители“ на Македонија и го канеле народот да им се придружи²⁶⁾, не успеале да ги придобијат масите, без разлика што паролата била крајно привлечна. Грчките чети, покрај паролата за борба против Турците, ја фрлиле и паролата за борба против Бугарите, но и тоа не им помогнало да ја добијат поткрепата на народот. Покрај другото и затоа четите биле така брзо ликвидирани од турските власти. Ние тука нема да објаснуваме зашто македонските маси, иако жестоко угнетени, не биле готови да ги прифатат „ослободителните“ пароли на врховистичките и грчките чети. За тоа е потребен повеќе простор.

3. Без да навлегуваме во тоа од какви сè елементи биле составени врховистичките и грчките чети, мораме да констатираме дека однесувањето и успесите на едните и на другите на теренот биле доста различни. Врховистичките чети уште со самото влегување во Македонија биле поразени и не можеле да се пофалат со победи во сукобите со аскерот. Од друга страна некои од тие чети покажале поголем интерес кон плачкањето отколку кон „ослободувањето“ на Македонија. Особено палењето и ограбувањето на селото Доспат, крајно ја компромитирало целокупната „мисија“ на тие чети и на оние кои ги испратиле. Меѓутоа, истото не може да

²⁶⁾ Во еден проглас испратен до македонското население се велело: „Македонци, дојде времето. Што чекате? Побрзајте, земете ги пушките, за да ги уништите Турците кои ги ограбуваат нашите имоти, ги обесчестуваат нашите жени. . . . Кој смета дека е Македонец. . . нека ја земе пушката и нека ни се придружи нас за ослободувањето на татковината. Богот ја дава слободата, но не во колибата туку во планина. Значи напред во планина“ (Влаху, ц. д., стр. 137).

се рече за грчките андартти. Иако турските власти и за нивниот дочек добро се подготвиле, факт е дека во прво време биле поразени. Андартите биле добро организирани, наоружани, дисциплинирани и, веројатно, поучени од неделата на врховистичките чети, добро снабдени со пари, галантно плаќале сè што им било потребно и секоја услуга.

4. И реагирањето на европската дипломатија кон навлегувањето и на едните и на другите чети, како што споменавме, било различно. Праќањето на чети од Бугарија во Македонија од големите сили беше пречекано со доста остро неодобрување и протестирање гледајќи во тоа сериозен обид за нарушување на мирот на Балканот. Праќањето на грчките чети во Македонија било примено посмилено. Во тој момент критското прашање беше тоа кое пред сè ги заокупираше големите сили сметајќи ги грчките акции во Македонија за понеопасни и поврзани со грчките акции на Крит. Кризата околу Крит беше влегла во сериозна фаза што на некој начин настаните во Македонија од неа биле засенчувани. Крит беше тој кој го наруши мирот на Балканот со познатата Турско-грчка војна од 1897 година.